

Efficiënt noch opportuun?

Over het wetsvoorstel-Van der Maelen

Gert Vermeulen

Assistent strafrecht Universiteit Gent

De Wet van 13 april 1995 houdende bepalingen tot bestrijding van de mensenhandel en van de kinderpornografie voegde een nieuw art. 10ter in de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering (V.T. Sv.) in. Het artikel moest toelaten dat een aantal handelingen in de sfeer van o.m. aanranding van de eerbaarheid en verkrachting, bederf van de jeugd en prostitutie of kinderpornografie, buiten het Belgisch grondgebied gesteld, niettemin in België zou kunnen worden bestraft.

Inmiddels werd - in oktober 1997 - door de heer Dirk Van der Maelen een voorstel van wet ingediend i.v.m. de extraterritoriale toepassing van sommige strafbepalingen met het oog op de bescherming van fundamentele sociale rechten. In aansluiting bij - en ook in belangrijke mate naar het model van - het door de Wet van 13 april 1995 ingevoerde art. 10ter V.T. Sv., zou in de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering een art. 10quater worden geïntroduceerd, dat een universele strafbaarstelling zou inhouden van inbreuken op fundamentele sociale rechten. Het gaat dan met name om het verbod op dwangarbeid, de syndicale vrijheid, het recht van organisatie en collectief overleg, het verbod op discriminatie inzake tewerkstelling en verloning en het verbod op kinderarbeid. Inzonderheid het overtreden van het verbod op kinderarbeid door (filialen of onderaannemers van) multinationale ondernemingen die hun producten op Westerse markten aanbieden, is de jongste maanden nadrukkelijk door de publieke opinie aangeklaagd.

In het voorbije septemhernummer van *Samenleving en politiek* (jg. 4, nr. 7/1997) verscheen een korte bijdrage over het nieuwe wetsvoorstel,

van de hand van Luc Vanneste en Dirk Van der Maelen. De auteurs maken inhoudelijk een vergelijking met de universele strafbaarheid van pedofiele handelingen gesteld in het buitenland: 'Een Belg die in Thailand kleine jongetjes seksueel misbruikt, kan tegenwoordig op basis van de Belgische wetgeving veroordeeld worden. Gelukkig maar. Maar waarom zou iemand die kinderen in een slavenbestaan houdt ongestraft blijven?'

Een terechte vraag en een correcte vergelijking, alleen gebaseerd op foute premissen. Het is immers niet zo dat de Belg die in Thailand kleine jongetjes seksueel misbruikt pas tegenwoordig - t.t.z. sinds de invoeging van art. 10ter in de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering - op basis van de Belgische wetgeving veroordeeld kan worden. Die mogelijkheid bestond ook al vóór de Wet van 13 april 1995 houdende bepalingen tot bestrijding van de mensenhandel en van de kinderpornografie. Op basis van de bestaande bepalingen inzake extraterritoriale rechtsmacht in de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering. Krachtens het actief personaliteitsbeginsel, zoals vervat in art. 7 V.T. Sv., kan in principe iedere Belg die zich buiten het Belgisch grondgebied schuldig maakt aan een misdaad of wanbedrijf naar Belgisch recht, in België worden vervolgd indien aan de voorwaarde van dubbele incriminatie is voldaan (m.a.w. indien de gepleegde feiten ook strafbaar zijn naar het recht van het land waar ze zijn gepleegd). Art. 7 V.T. Sv. geldt ook voor de misdrijven bedoeld in het wetsvoorstel van de heer Dirk Van der Maelen (het gaat om misdaden of wanbedrijven naar Belgisch recht). Zeker wat de bestraffing van Belgen betreft, is de zgn. 'verbetering' die het voorgestelde art. 10quater

aan de reeds bestaande situatie aanbrengt, dus beperkt.

De vraag rijst bovendien of de beperkte vernieuwingen die de nieuwe regel van art. 10quater V.T. Sv. brengt, überhaupt opportuun zijn. Een eerste verschil met het reeds bestaande art. 10ter V.T. Sv. bestaat in het wegvallen van de voorwaarde van dubbele incriminatie ('zelfs wanneer deze niet strafbaar worden gesteld in het land waar het misdrijf wordt gepleegd'), ongeacht de nationaliteit van de verdachte. Het behoud van de regel van dubbele strafbaarheid zou - zo wordt in de toelichting bij het voorgestelde art. 10quater V.T. Sv. aangevoerd - 'de toepassing van het artikel uithollen'. Als argument voor de invoering van universele strafbaarheid m.b.t. inbreuken op de genoemde fundamentele sociale rechten kan dit niet overtuigen. De verantwoordelijkheid voor het creëren van universele strafbaarstellingen is immers gelegen in het internationaal, universeel strafwaardig karakter van de strafbaar gestelde feiten. Ze gaat m.a.w. uit van het vermoeden dat er een internationale consensus bestaat over de opportuniteit een bepaald gedrag te incrimineren, ook in de staat waar dat gedrag zich afspeelt. Het introduceren van universele strafbaarstellingen in de Belgische rechtsorde zou dan ook op meer moeten zijn gebaseerd dan op de strafbaarheid van bepaalde feiten naar Belgisch recht alleen.

Verder gold voor de traditionele toepassing van het actief personaliteitsbeginsel in het geval van art. 7 V.T. Sv. tot dusver (ook voor de toepassing van art. 10ter V.T. Sv.) als bijkomende voorwaarde dat vervolging slechts kon plaatsvinden na een voorafgaande klacht van de (familie van de) benadeelde vreemdeling, ofwel na een officieel bericht van het land waar de feiten waren gepleegd, gericht aan de Belgische overheid. Bovendien kon de vervolging in principe alleen plaatshebben wanneer de verdachte in België werd gevonden (art. 12 V.T. Sv.), wat in de praktijk betekende dat niet om de uitlevering van de verdachte kon worden gevraagd, maar enkel vervolging kon worden ingesteld tegen personen die vrijwillig naar België waren gekomen. Het nieuw voorgestelde art. 10quater V.T. Sv. maakt met beide voorwaarden komaf, zij het met de

tweede slechts voor zover de verdachte Belg is.

Voor de vervolging van personen die ervan worden verdacht in het buitenland misdrijven te hebben gepleegd die een inbreuk uitmaken op fundamentele sociale rechten, is m.a.w. niet langer een klacht of officieel bericht van de overheid van het land waar de feiten zijn gepleegd, vereist. Volgens de toelichting bij het voorgestelde art. 10quater V.T. Sv. zal de extraterritorialiteit een efficiënter optreden tegen deze misdrijven mogelijk maken en verhinderen dat een daadwerkelijke sanctionering uitblijft ingevolge de onwil of onmacht van de plaatselijke autoriteiten. Het geloof dat met succes de onwil of onmacht van de autoriteiten van het land waar de feiten zich hebben voorgedaan, kan worden 'overwonnen', lijkt naïef. Voor het opbouwen van een degelijke bewijsvoering m.b.t. de in het buitenland gepleegde feiten zullen de Belgische rechterlijke autoriteiten immers altijd in sterke mate afhankelijk blijven van de inschikkelijkheid en de medewerking van de plaatselijke autoriteiten, in het kader van de wederzijdse rechtshulp in strafzaken. Zonder coöperatiebereidheid van het land waar de feiten werden gepleegd, lijkt vervolging in België gedoemd te mislukken, en derhalve niet opportuun. Bovendien is het erg verregaand, hoe zwaarwichtig de gepleegde feiten ook zijn, tegen de wil in van het land waar ze zijn gepleegd tot vervolging over te gaan. Of wordt België nu plots hét wereldgeweten, is het overtuigd van zijn gelijk en zal het dit koste wat het kost - zelfs tegen de stroom in - bewijzen? Van veel zin van realisme getuigt dit niet. België is Amerika niet. De kans overigens dat het OM zal overgaan tot vervolging van buitenlandse verdachten die, afgezien van het feit dat ze momentaan op ons grondgebied vertoeven, geen enkele band met ons land hebben, is miniem. De ervaringen met het eerder ingevoerde art. 10ter V.T. Sv. bewijzen dit. Zijn er immers voorbeelden van een Fransman die bij een toevallig bezoek aan ons land is aangehouden wegens seksueel misbruik van kleine jongetjes in Thailand? Neen toch. Het OM weet blijkbaar wel beter dan in dergelijk geval onze strafmacht aan vreemde onderdanen op te dringen. In de strijd tegen schendingen van fundamentele sociale

rechten lijkt het zinloos de hete aardappel naar politie en justitie door te schuiven. Enkel een authentieke, krachtdadige internationale (economische) politiek lijkt ter zake soelaas te kunnen brengen. Daarvoor echter is wellicht (te) veel politieke moed nodig.

Het wegvallen van de voorwaarde voor Belgische verdachten om in België te worden gevonden, betekent dat Belgen die ervan worden verdacht zich in het buitenland te hebben schuldig gemaakt aan bepaalde strafbare feiten die een inbreuk uitmaken op fundamentele sociale rechten, in België kunnen worden vervolgd niet-tegenstaande ze zich (nog) in het buitenland bevinden; in dat geval kan, zoals ook in het geval van art. 10ter V.T. Sv., hun uitlevering met het oog op (verdere) vervolging worden gevraagd. Opnieuw echter lijkt de kans erg miniem dat het OM zal overgaan tot vervolging van Belgische verdachten die nooit naar België zijn teruggekeerd. Ook in het kader van de toepassing van art. 10ter V.T. Sv. zijn daarvan niet direct voorbeelden voorhanden. In de marge zij hier vermeld dat het feit dat de traditionele voorwaarde van art. 12 V.T. Sv. (*gevonden worden in België*) niet geldt voor Belgische verdachten, niet als zodanig kan worden afgeleid uit de tekst van het voorgestelde art. 10quater V.T. Sv., die het heeft over 'De Belg of vreemdeling gevonden in België'. De tekst van het artikel werd echter woordelijk ontleend aan het via de Wet van 13 april 1995 ingevoerde art. 10ter V.T. Sv. Ook de tekstredactie van dat artikel is op dit punt onvolkomen, maar de *memorie van toelichting bij het ontwerp van wet houdende bepalingen tot bestrijding van de mensenhandel en van de kinderpornografie* brengt duidelijkheid: de bepalende bijzin 'gevonden in België' slaat enkel op 'vreemdeling' terug en niet op 'Belg'. De vermelding in de toelichting bij het voorgestelde art. 10quater V.T. Sv. dat 'degene die het misdrijf heeft gepleegd op het Belgisch grondgebied dient te worden gevonden' en dat 'verstekvonnissen dus uitgesloten zijn' lijkt in dit opzicht derhalve onjuist.

Verder valt het zeer te betwijfelen dat, zoals de toelichting bij het wetsvoorstel pretendeert, de 'handhaving van fundamentele sociale rechten sterk zal aangemoedigd worden' door de in-

troductie van universele strafbaarstellingen ter zake in het Belgische recht. Er kan m.i. slechts enig regulerend effect uitgaan van een wettelijke regeling, als degene tot wie deze regeling zich richt ook in staat is te weten dat ze bestaat. Technisch gezien heeft het formuleren van extraterritoriale strafmachtsaanspraken m.a.w. slechts zin indien de regels in kwestie kenbaar zijn voor het rechtssubject waartoe ze zich richten. Dit is voor het voorgestelde art. 10quater V.T. Sv. precies niet het geval: bij ontbreken van een internationaal verdrag dat aan België als verdragspartij de verplichting oplegt extraterritoriale rechtsmacht te creëren m.b.t. de feiten in kwestie (in welk geval nog redelijkerwijs zou kunnen worden aangenomen dat men ook in het buitenland, zij het indirect, kennis heeft van een eventuele Belgische strafbaarstelling; dit is o.m. het geval voor het Europees Terrorismeverdrag), is de eventuele invoeging van art. 10quater VT. Sv. immers een loutere Belgische wetgevende handeling die niet kan vermoed worden buiten de landsgrenzen gekend te zijn. Dat iedere Belg geacht wordt de Belgische wet te kennen, is een fictie die nog kan worden verdedigd. De invoering echter van een vermoeden van universele bekendheid met de Belgische wet is grotesk.

Ten slotte lijkt de keuze voor een strafrechtelijke aanpak van de problematiek ongelukkig. Niet alleen is het voorgestelde art. 10quater V.T. Sv. - zoals ook het via de Wet van 13 april 1995 ingevoerde art. 10ter V.T. Sv. - illustratief voor het ad hoc-karakter van onze (strafrechtelijke) politiek, de eventuele bestraffing van individuele personen (zaakvoerders, werkgevers, etc.) lijkt niet van aard een halt te kunnen toeroepen aan de economische mechanismen die verklaren waarom multinationale ondernemingen kiezen voor productie in landen waar de rechten van kinderen gemeenzaam met voeten worden getreden. Enkel van een directe bestraffing van de ondernemingen in kwestie of van hun filialen in derde-wereldlanden kan wellicht enig regulerend effect uitgaan. Daarvoor is het wachten op een nationale en internationale erkenning van de strafbaarheid van rechtspersonen en een regeling inzake extraterritoriale rechtsmacht m.b.t. feiten waarvoor ze aansprakelijk kunnen worden gesteld.